

ڊاڪٽر امير علي شاھ

سُر سسئي آبريءَ ۾ وحدت الوجود

Abstract:

Wahdat-ul-Wajood in Sur Sasui Abri

Shah Abdul Latif Bhattai (RA) laid great emphasis on the value of humanity in his versatile poetry. Shah taught the actual essence of reality around humanity. He stressed that one should not be ego-centric and should be content with one's ego through spirituality and mysticism. "Sur Sasui Abri" from Shah Jo Risalo illustrates Wahdat-ul-Wajood, the oneness of Allah and his presence in all human beings. Shah sahib teaches this particular concept through Sufism. "Sur Sasui Abri" teaches that Allah is omni-present, the one who created the world and everything belongs to him. In oneness (Wahdat-ul-Wajood), one ought to be as crystal clear and pure as the reflection of God. The righteous one is always in search of truth and he is least bothered and interested in the worldly life and its affairs. It is imperative then to lose one's ego in order to reach such levels. This implies that she (Sasui) completely killed her ego and found what she was looking for.

وحدت الوجود جي نظريي موجب رب پاڪ انسان کان ڏور ناهي، صوفين مطابق الله کان سواءِ ٻيو ڪجهه به نه آهي، خدا هر شيءِ تي قادر آهي. اها ذات اول به آهي ته آخر به آهي، باطن به آهي. دنيا جي هر شيءِ مالڪ حقيقي جي گواهي ڏئي ٿي ته بيشڪ هو لاشريڪ آهي ۽ هن جو ڪو به مقابل ڪونهي. هن جي نه شڪل نه صورت آهي. جڏهن ته انسان خدا سان محبت ڪرڻ جي درجي تي پهچي ٿو ته هو به ساڻس محبت ڪري ٿو.

صوفين جو ڪائنات جي پالڻهار کي سڃاڻڻ وارو مقصد آخرڪار پاڻ سڃاڻڻ تي وڃي دنگ ڪري ٿو. يعني صوفي مت ۾ ڪائنات ۽ خدا کي سمجهڻ ۽ سچائي پروڙڻ لاءِ پنهنجي خودي ۽ نفس کي ختم ڪرڻ ۽ پاڻ سڃاڻڻ ضروري آهي.

حضرت شاھ عبداللطيف ڀٽائي به پنهنجي ڪلام ۾ وحدت الوجود جي فلسفي تي زور ڏيئي ٿو ته جڏهن انسان پنهنجي ذات جي خودي کي ترڪ ڪري ٿو ۽ پنهنجي اندر کان 'مان' کي ڪڍي ڦٽو ڪري تڏهن ئي پنهنجي تن ۽ من ۾ سپرينءَ کي پسي ٿو. انهيءَ گس سان ئي انسان معرفت جي منزل کي رسي ٿو. ڇاڪاڻ ته خودشناسيءَ کان پوءِ وڃي هو ان دعويٰ جي قابل بڻجي ٿو ته هاڻي هو ٻين کي به سڃاڻي ٿو ۽ رب پاڪ کي سڃاڻڻ جي هام به هڻي سگهي ٿو.

شاھ لطيف هر دور جو شاعر آهي، سندس مقام، زمان ۽ مڪان جي پابندين کان آجو آهي ۽ دنيا جي شاعرن کان به سندس درجو اعليٰ آهي، پر فن ۽ فڪر جي لحاظ کان سندس درجو نهايت مفڪران ۽ مٿانهون آهي. سندس شاعريءَ ۾ ڪائنات جا ڪيترائي موضوع سمايل آهن. هن دنيا جي ذري ذري کي ڏاڍي ڪاريگري ۽ ڏاهپ سان پنهنجي فڪر وسيلي ظاهر ڪيو آهي.

شاھ لطيف جي عظمت جو وڏي ۾ وڏو سبب اهو آهي ته انساني جذبن ۽ احساسن جي لحاظ کان تمثيلون، تشبيهون ۽ استعارا ڏئي ڪلام ۾ روحانيت ۽ تصوف جي رمزن کي سمجهائڻ جي ڪوشش ڪئي اٿس، سندس رسالي جو هر هڪ سُر داستان، بيت ۽ سٽ انساني پلائيءَ ۽ بهتري لاءِ آهي. بيت پڙهڻ سان نه فقط روح کي تازگي ۽ راحت حاصل ٿئي ٿي پر من مان مير به ختم ٿيو وڃي ٿو ۽ باطن آئيني وانگر اُجرو ٿيو پوي. لطيف سرڪار ٻين سورمين جي پيٽ ۾ سسئي لاءِ پنج سر ڳايا آهن.

۱. سر سسئي آبري

۲. سر معذوري

۳. سر ديسي

۴. سر ڪوهياري

۵. سر حسيني

انهن سرن جي ذريعي شاھ لطيف سسئيءَ ۽ پنهنون جي قصي کي هميشه لاءِ تاريخ ۾ امر ڪري ڇڏيو ۽ سسئيءَ جي ڏکڻ ڏاکڻن اهنجن کي انهن سرن ۾ سموهيو آهي. جڏهن لفظن کي ساز جو ساٿ ملي ٿو ته پوءِ ماحول تي هڪ وجداني ڪيفيت

عبدالستار بلوچ، سنڌيڪا لغت ۾ لکي ٿو ته:

”آبري: ٺ سنڌ جي قديم موسيقي جو هڪ سر شاهه جي رسالي جو هڪ

سر آهي.“^(۳)

مطلب ته لفظ آبري جي معنيٰ آهي، هيٺي. شاهه صاحب سرسئي آبري ذريعي ۽ سسئي جي زباني فرمائي ٿو ته: حقيقي ذات جو عڪس ڪنهن ٻئي هنڌ نه آهي، پر انسان جي اندر ۾ ئي وسي ٿو، پاڻ تلفين به ڪن ٿا ته معراج تڏهن حاصل ٿئي ٿو، جڏهن سندس اندر ۾ موجود نفس کي ترڪ ۽ وچ واري پردي کي هٽائبو. شاهه جي فڪر ۾ وحدت، ڪثرت، حيرت، نفی، اثبات ۽ ذڪر جا راز سمايل آهن.

پاڻ کي وڃائي ۽ پرک ته مان آهيان ڪير؟ منهنجو وجود ڇا آهي؟ ۽ منهنجي تن من ۾ ڪهڙو عڪس موجود آهي؟ صوفين جو نظريو آهي ته: حقيقي ذات کي سڃاڻڻ ۽ خودي کي ترڪ ڪرڻ سڀ کان اوکو ڪم آهي. پر ان ذات کي سڃاڻڻ تمام سولو مرحلو آهي. در به اهوئي جهل جتان نعمتون نصيب ٿين، جنهن کي تون ڳولين يا تلاش ٿو ڪرين ان ذات جو جلوو ته هر هنڌ ۽ هميشه تنهنجي وجود ۾ سمايل آهي. شاهه صاحب فرمائي ٿو:

جو تو ڏورئين ڏور، سو سدا آهي ساڻ تو،
لآلَن لَاءَ لَطِيفُ چئي، مَنجَهي ٿي، مَعْدُور!
مَنجَهان پَنئَن پَرُوڙ، تو مَنجَهِه آهِس تَڪِيو. (ص: ۱۰۳)

اي هيٺي! تون محبوب سائينءَ لاءِ پنهنجي تن ۽ من ۾ ئي جهاتي پاءِ، ۽ پاڻ منجهان ئي ان حقيقي ذات جو سماءُ له، ان سائين جو عڪس ۽ ديرو تنهنجي ئي اندر ۾ ۽ تو ۾ ئي موجود آهي.

جڏهن انسان حقيقي مالڪ جو جمال پسڻ ٿو چاهي، ته اهو ذات پاڪ کي عاجزي ۽ انڪساري ڪري ٿو ۽ روئي کيس ريجھائي ٿو. انسان جيڪو حقيقي سونهن جي ساگر جو جزو آهي، سو ئي پاڻ سڃاڻڻ کان پوءِ مالڪ سان ملي وڃي ٿو. ۽ انهن مان شڪ ۽ گمان به ختم ٿيو وڃي.

جن مجاز کان پوءِ حقيقي ذات جو جلوو ڏٺو، تن کي ئي سپرين جو وصال

طاري ٿي وڃي ٿي. پاڻ بيخود ٿي سرن جي دنيا ۾ گم ٿي ويندا هئا، موسيقي سندس رڳ رڳ ۾ ساھ ۽ سرير ۾ سمايل هئي.

انهن سڀني سرن ۾ سسئيءَ جي ڏکڻ ڏاکڻن، دردن، جدوجهد، محنت، صبر، همت، اڪيلي سر پرين کي ڳولڻ، دردن کي ساڻي سمجهڻ، وهمن ورسايو نه ته هوءَ پنهنون پاڻ هئي، عشق جي اسات، سچ ساجن ڪارڻ قبولڻ، عاجزي، اڪيلي سر ئي حبالا هلائڻ، پنهنون کي وڃائڻ، محبوب کي اندر ۾ ئي ڳولهي لهڻ، اندر جي سچي سڪ، طريقت جو ڏکيو پنڌ، جيءُ منو نه ڪرڻ، پرينءَ جي غم ۾ حجاب ۾ سينگار ۽ سونهن کي ترڪ ڪرڻ، پاڻهي پنهنون ٿي پئي ۽ هر شي ۾ ان ذات جو جمال ئي جمال نظر اچي ٿو، پاڻ وڃائڻ ئي پرين کي لهڻ آهي.

سسئيءَ جي انهن پنجن سرن مان سر سسئي آبري هڪ اهم سر آهي، هن سر ۾ پاڻ سڃاڻڻ جي فلسفي جو اظهار ٿيل آهي. جانب هر دم دل ۾ آهي، ان ذات جي جمال ٿر بر واسي ڇڏيا، هر هنڌ سندس حسن جو جلوو ئي نمايان آهي، جن دنيا جو عيش ڇڏيو ۽ مڙيئي لاڳاپا لڌا، تن ئي پرين جو مشاهدو ماڻيو ۽ سندس ذات حقيقي کي پنهنجي پاڻ ۾ پاتو. طالب ۽ پرينءَ جي وچ ۾ خودي ئي حجاب آهي، محبوب حقيقي ته هر شيءَ ۾ سمايل آهي، سڀ ۾ هو پاڻ آهي.

ڪلياڻ آڏواڻي پنهنجي ترتيب ڏنل (رسالو شاهه عبداللطيف ڀٽائي) ۾ سر سسئي آبري بابت لکي ٿو ته:

’آبري‘ لفظ ’آپري‘ (ڪمزور يا ناتوان) جي متيل صورت آهي. هن سر ۾ سسئي جي ضعيفائيءَ جو ذڪر آيل آهي. انهي ڪري هن سر کي اهو نالو ڏنو ويو آهي“^(۱)

ڊاڪٽر نبي بخش خان بلوچ پنهنجي نئين جامع سنڌي لغات جلد پهرين (ا-ج) ۾ آبري جي معنيٰ هن طرح لکي آهي:

”آبري: ٺ صفت [سن ابلا (=نه = بل = بل = بي زوري، هيٺي. ابلا > آبري > آبري) ابلا- اپري- ضعيف- هيٺي. اچايل(آب + ري) سڪايل. (ذ) شاهه جي رسالي ۾ هڪ سر جو نالو. شاهه جي راڳ ۾ هڪ راڳي جو نالو آهي.“^(۲)

حقيقي ذات تو ۾ ٿي آهي، تون وري ٻين کان پئي پڇين؟ سندس مختلف صورتون ۽ نشانيون اوهان جي اندر ۾ ٿي آهن، پوءِ ڇو نه ٿا جا چي ۽ نظر ڪريو.

هُوتُ تَنْهِنجِي هَنجَ ۾، پُچِين ڪُوهُ پَرِيَانُ؟
وَنَحْنُ اقْرَبُ اِلَيْهِ مِّنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ، تَنْهِنجُو تَوْهِينِ سَانُ،
پَنْهِنجُو آهي پَانُ، آدُو عَجِيْبِنِ ڪِي. (ص: ۱۰۸)

سڄڻ اوهان جي اندر ۾ ٿي آهي، پرينءَ کي سڃاڻڻ جو گس ڪنهن ٻئي کان نه پڇ. الله پاڪ قرآن پاڪ ۾ فرمايو آهي ته: (اسين انسان کي سندس شَرِڪَ کان به وڌيڪ ويجهو آهيون.)

”هن ڪائنات ۾ جو ڪجهه نظر اچي ٿو، اهو سڀ ڪجهه خدا جو ظهور آهي. هر شي مظهر ذات ۽ صفات آهي. مثال، گلن ۾ خوشبوان ڪري ٿي آهي. جنهن طرف ڏسو اهو ئي نظر اچي ٿو.“

قرآن پاڪ ۾ رب ڪريم فرمائي ٿو ته: سج جي چمڪ دمڪ ۾ ٿي منهنجو نور آهي. چنڊ جي روشني ۾ مان ٿي سمايل آهيان. باهه جي گرمي ۽ روشني منهنجي ئي وجود سان آهن.

مان ڪائنات جي هر شي کي سهارو ڏيان ٿو، هيءَ ڪائنات منهنجي ئي ڪري قائم آهي. ۽ مان ئي پوپٽن کي زنده رکان ٿو.

مان سڀني دلين ۾ پوشيده آهيان. انسانن ۾ حافظي جي قوت ۽ ادراڪ جي قوت منهنجي ڪري ٿي آهي.“ (۵)

سالڪ هميشه حق جي ڳولا ۽ ان جي جستجو ۾ رهي ٿو، هر حال ۾ رب جي رضامندي حاصل ڪرڻ لاءِ مالڪ جي حڪمن مطابق هلي ٿو.

سسئي به حق جي طالب آهي. سندس ڪردار هڪ اهڙي حق شناس جي عڪاسي آهي. جو حق جي راه ۾ ڪشالا ٿو ڪڍي ۽ سختيون ٿو سهي پر پوئتي موٽڻ جي نٿو ڪري، هو محبوب جي تلاش ۾ بڪ ۽ اڃ کي سبيح تصور ڪري ٿو. هي پنڌ اهو ڪري جو پنهنجو جيءُ منو نه ڪري، مطلب ته جن جي اندر ۾ عشق جي آڱ آهي سي ئي جبل جهاڳين ٿا.

نصيب ٿيو ۽ پاڻ ۾ ٿي پرين پسي ڏنائون.

وَهْمَرِ وِرْسَايَاِس، نَاتُ پُنْهَوْنَ اَتُوْنَ پَانُ هُئِي،
پَانُ وِجَايْمِرِ پَانْهِنجُو، پَيِي پَرِيَانِ جِي پَاَسِ،
رَتِي عِلْمَرِ نَه رَاَسِ، دَارَانِ پَسَنُ پَرِيْنَهَ جِي. (ص: ۱۰۸)

وهمن ۽ گمانن بي خبر ڪيو، نه ته پنهنون آءُ پاڻ هيس، پرين ته هر شي ۾ سمايل آهي. پاڻ سڃاڻڻ ڌاران بيوسپ علم اڃايو آهي.

سسئي چوي ٿي ته: جڏهن پنهنجي خودي ترڪ ڪيم ۽ وجود وڃايم، تڏهن پاڻ ٿي پنهنون ٿي پيس.

پِيْهِي جَانِ پَانُ ۾، ڪِيْمِرِ رُوْحِ رِهَانُ،
تَه نَڪُو دُوْنِگَرُ ڏِيَهَ ۾، نَڪَا ڪِيچِيْنِ ڪَانُ،
پُنْهَوْنَ تِيْسِ پَانُ، سَسُئِي، تَانِ سُرُ هُئَا. (ص: ۱۰۴)

جڏهن مون غور ۽ فڪر ڪري پنهنجي اندر ۾ ٿي جهاتي پاتي ۽ روح سان رهاڻ ڪيم، تان ئي سپرين پنهنجو ديدار پسايو، نه جبلن ۾، نه ڪيچ ۾ پرين ته مون ۾ ٿي سمايل هو.

لا اله الا انا فا عيدون: يعني ’ڪوئي به الله ڪونهي سواءِ منهنجي، منهنجي عبادت ڪريو، (يا مون کي سڃاڻو).‘

چاڪاڻ ته عبادت جي معنيٰ معرفت يا سڃاڻڻ به آهي، شيخ محي الدين ابن العربي چوي ٿو ته: ”فيصمدني واحد واعبده“ (هو مون کي ساراهي ٿو ۽ هو مون کي پوڄي، سڃاڻي ٿو ۽ آئون کيس پوڄان ٿو) (سڃاڻان) ٿو.“ (۳)

پرين رلڻ، پيڇڻ ۽ ڳولڻ سان نٿو ملي پر پنهنجي جيءَ ۾ جهاتي پائڻ سان جانب جو جلوو پسجي ٿو، چاڪاڻ ته هو ڪو ٻئي هنڌ نه آهي.

هُوتُ تَنْهِنجِي هَنجَ ۾، پُچِين ڪُوهُ پَهِي؟
وَفِي اَنْفُسِكُمْ اَفْلا تَبْصِرُوْنَ، سُوْجِهِي ڪَرِ سَهِي،
ڪَدْهِنِ ڪَا نَه وَهِي، هُوْتُ ڳُوْلُنْ هَتْ تِي. (ص: ۱۰۸)

رَهِيَا سَپ رُجِن ۾، سَسُئِيءَ جَا سَالُوْرَ،
سَاڄُن مِيْزِيْس سُوْرَ، سُوْڪَ نَ مِيْزِيْس سُوْرِيْن. (ص: ۱۱۲)

سسئيءَ جي محبت به پنهنجي هوت لاءِ لازوال هئي، سندس سپرين جي غم،
حجاب، سينگار ۽ سونهن کي ترڪ ڪيو ته پاڻ ئي پنهنون ٿي پيئي.

وِيئِي سُوْنَهَن سَسُئِيءَ جِي، پُنَهون تِيْسِ پَانُ،
سَپِن جِي سَيِّدُ چَئِي، آهِي اُتِ اُمَانُ،
پَنِيُوْرَ جَا پَانُ، آڏَا عَجِيْبَن كِي. (ص: ۱۰۸)

سسئيءَ کي پهاڙن، جبلن ۽ رجن جي پنڌ ڦٽي ڇڏيو، سونهن ۽ سينگار به
وڃايو، جانب لاءِ جبلن ۾ پئي جلي، ڏک ٿي کيس محبوب سان ملايو.

وِيئِي وَرَ نَ پَوْن، سُوْتِي مِلَن نَ سُوْرِيْن،
جِي مَٿِي رَنَدَن رُئِن، سَاڄُن مِلِي تَن كِي. (ص: ۱۱۲)

سڄي سالڪ کي پرين جو وصال رلندي، روئندي، تڙپندي، خودي کي ترڪ
ڪرڻ سان ئي ملي ٿو، نه ئي ويهڻ سمهڻ، جاڳڻ ۽ سڪن سان ملي ٿو.

صوفين جو عشق رب لاءِ هوندو آهي، جيڪو حقيقي ۽ حق آهي. ته پوءِ
جنهن ۾ الله جو جلوه ۽ نور نظر اچي ٿو. انهي سان صوفي محبت ڪري ٿو ۽ انهي ۾ ئي
هن جي اصليت هن کي ان ذات جو سماءُ پاڻ کان ئي پيچ.

وِيحِيْن چُو وَتُڪَار؟ هِتَ نَ ڳُوْلِيْن هُوْتَ كِي،
لِڪُو كِيْن، لَطِيْفُ چَئِي، ٻَارُوچُو ٻِي پَارِ،
تِي سَتِي، ٻُڏُ سَنَدِرُو، پِرْتِ پُنَهونءَ سِيْن پَارِ،
نَانِئِي نِيئَ نِهَارِ، تُو ۾ دِيرو دُوَسْتَ جُو. (ص: ۱۰۳)

اي سسئي! تون وٽڪار طرف چوڻي وڃين؟ پنهنجي دلبر کي پاڻ ۾ ئي ڳول،
تنهنجي پريتم جو آستانو تو منجهه ئي آهي.

”صوفين لاءِ ته سندس عبادت ئي اهو عشق آهي تصوف نالو ئي آهي عشق
جو ۽ اهو عشق صرف انسان ئي ڪري سگهن ٿا.

سَدَائِيْتِي سَيِّڪَا، بُوڪَ نَ پارُوْتُو ڪَا،
جِيهِيءَ تِيهِيءَ ذَاتِ جِي، جُنْبَشِ ڪَانِهِي ڪَا،
مُون سِيْن هَلِي سَا، جَا جِي مَنُو نَ ڪَرِي. (ص: ۱۰۵)

پرينءَ کي اهي ئي سڄا سالڪ حاصل ڪن ٿا، جيڪي مجازي دنيا کان پاڻ کي
ڌار رکن ٿا ۽ دلبر ڏانهن دل ۽ روح سان لاڳاپو رکن ٿا.

وَوَرِيْمَ سَپِ وَتَانُ، يَارَ ڪَارُ جَتَ جِي،
اللَّهُ بِڪُلِّ شَيْءٍ مُحِيْطٌ، اِي اَرِيَاڻِيءَ اُهِيَانُ،
سَپِ ۾ پُنَهون پَانُ، ڪِيْنِهِي بِيُو ٻَرُوچَ رِي. (ص: ۱۰۸)

حقيقي سپرين جي ڳولا ۾ هر هنڌ ۽ هر مڪان جاچيم، پر ان ڏٺي جو عڪس
ته هر شيءِ جي چوگرد آهي. ان سائين جو نشانينون ته سڀ ۾ سمايل آهن.

هتي هر شيءِ فاني آهي، هن جي ذات ۾ زندگي جو بقا آهي، پنهنجو پاڻ
مٽائڻ سان صوفي جو وجود حقيقي معنيٰ ۾ ختم نٿو ٿئي، مگر هن جي انفراديت يا
وجود جيڪي الاهي عنايت آهي، سو قائم رهي ٿو. بلڪ عامل ٿئي ٿو ۽ زندگي
حاصل ڪري ٿو. مگر پنهنجي حقيقي خالق ۽ محبوب سان ملڻ به ڪو آسان ڪم نه
آهي، ان لاءِ امتحان ۽ آزمائشون آهن، مگر عاشق کي هي مصيبت مٺي ٿي لڳي. جڏهن
روح محبوب سان ملي ٿو ته پوءِ هن کي انفرادي دائمي زندگي ملڻي آهي. ان بعد الله
تعالٰي طرفان سڀ نعمتون عطا ٿينديون.

بقول حضرت جنيد بغدادي جي ”صوفين جي هي ساري جدوجهد ۽ جاکوڙ ان
واعدي کي ڪرڻ ۾ محبوب حقيقي سان ملڻ لاءِ آهي. جنهن بعد انسان کي ابدي زندگي
عطا ٿيندي.“^(۱)

سسئيءَ جي محبت به پنهنجي هوت لاءِ لازوال هئي. کيس رائي ۽ رجن جو
سفر به رنجور ڪري ڇڏيو. هو لڪ لانچيندي ۽ تڪر تاڪيندي، محبوب جي ڳولاءِ ۽
ڪيچ طرف ڪاهيندي پئي وڃي ۽ ڏکڻ ڏاکڙن سان پرينءَ جو ديدار ڪيائين.

رَائِي ڪِي رَنجُوْرَ، نَڪَرُ تُوءَ تَاڪِيُو چَڙهِي،
لَانچِي لَڪَ لَطِيْفُ چَئِي، هَلِي ڏَانَهَن حُضُوْرَ،

سَدَّ مَرَّ كَرَّ سَدَّنَ رِي ، هَلَكُ رِءَ مَرَّ هَلْ ،
جَلَكُ رِءَ مَرَّ جَلْ ، رُكُنُ رِءَ مَتَانِ رُئِينِ. (ص: ۱۱۹)

شاه سائين پنهنجي ڪلام ذريعي انسان ذات جي اصلاح ڪئي آهي. حقيقي ۽ دنياوي رمزن کان واقف ڪيو آهي، انسان کي پنهنجي نفس ۽ خودي کي فنا ڪرڻ جي تلقين ڪئي اٿس.

مطلب ته ڀٽائي گهوت سر سسئي آبري ۾ وحدت الوجود جي صوفيانه فڪر جي ابتار ڪئي آهي ته جيڪو ڪل ڪائنات جو خالق ۽ مالڪ آهي، سوئي هر هنڌ موجود آهي. وحدت الوجود ۾ پنهنجي باطن کي ايترو ته اجرو ڪرڻو آهي، جو ان ۾ خدا جو روپ پسي سگهجي. سچو طالب هميشه عشق جي عميق ۾ ٻڌل رهي ٿو. اهو ظاهري دنيا کان نفرت ڪري ٿو، پنهنجي هستي وڃائڻ سان سپرين جو جمال نصيب ٿئي ٿو. يعني سسئي پنهنجي پاڻ کي وڃائي (پنهنجي نفس ۽ خودي ماري) پرين کي گوليندي، پنهنجي تن ۽ من ۾ نهار يائين ته سپرين کيس ديدار ڪرايو، ته پوءِ پنهنون ٿيس پاڻ سسئي تان سور هئا.

حوالا

۱. آڏواڻي، ڪلياڻ، ’رسالو شاهه عبداللطيف ڀٽائي‘، سنڌيڪا اڪيڊمي ڪراچي، ۲۰۰۲ع، ص: ۱۵۲.
 ۲. بلوچ، نبي بخش خان، ’ڊاڪٽر، ’نئين جامع سنڌي لغات‘، جلد پهريون (۱-چ) سنڌي ٻولي جو بااختيار ادارو حيدرآباد سنڌ، ۲۰۰۲ع، ص: ۵.
 ۳. بلوچ، عبدالستار، (تقديم) پروفيسر ڊاڪٽر غلام علي الانا، ’سنڌيڪا لغت‘، سنڌيڪا اڪيڊمي، ۲۰۰۶ع، ص: ۱۴.
 ۴. مرزا، ممتاز، (مرتب) لطيف لات، مقالو، دائود پوٽو، علامه عمر بن محمد، ’ڀٽائي جي ڪلام ۾ وحدت الوجود‘، ثقافت کاتو حڪومت سنڌ، ۲۰۱۲ع، ص: ۱۵۶.
 ۵. چاندواڻي، آسودو مل (مرتب) اسر اوڀين ڏانهن، چشتي، يوسف سليم، پروفيسر، شريم ڀڳو گيتا ۾ تصوف لوار شريف ادبي ڪميٽي، ۲۰۱۳ع، ص: ۱۱۷.
 ۶. ڀڳوڙي، عبدالغفور، زندگي جو سفر، (رومي، شاهه ۽ اقبال) شاهه عبداللطيف ڀٽائي چيئر، ڪراچي يونيورسٽي، ۲۰۰۰ع، ص: ۱۹ ۽ ۲۰.
 ۷. حسين فهميده، ڊاڪٽر، ’ادبون آءُ اڃاڻ‘، ثقافت کاتو حڪومت سنڌ، ۲۰۱۲ع، ص: ۱۹۶.
- نوٽ: هن مقالي ۾، سمورا بيت هيٺين رسالي تان کنيا ويا آهن:
- * آڏواڻي، ڪلياڻ، ’شاهه جو رسالو- مڪمل‘، روشني پبليڪيشن، ڪنڊيارو.

’ ناهي ميسر ملڪن، اها امانت عشق جي.‘

اهو عشق انسان جو معراج آهي، اهو درد دل ڪن ٿورن کي نصيب ٿيندو آهي. اها عشق جي سعادت هر ڪنهن کي نصيب نه ٿيندي آهي، جند جان قربان ڪرڻا پوندا آهن.“ (۷)

پنهنجو اصل مقام حاصل ڪرڻ لاءِ مسلسل جاکوڙ، جدوجهد ۽ لاڳت ۽ ڪوشش جي ضرورت آهي، پاڻ سڃاڻڻ لاءِ من مان ٻيائيءَ جو سمورو مير ڪڍي اندر کي اجرو ڪرڻو پوندو.

سَيِئِي ساري، سُسُئِي! گَهَرُ ڪُنْدُونُ تون گهرو،
وِجِي ڏُورَ مَرَّ ڏُورِ، دَرَا مَنَجِهَ دُوسِئُ ٿيو. (ص: ۱۰۳)

اي سسئي! پنهنجي گهر جا سمورا پاسا ۽ ڪنڊون جاچي ڏس، پر سڄڻ سائين کي پاڻ کان پري وڃي نه ڳول چاڪاڻ ته محبوب تنهنجي من ۾ ئي موجود آهي.

سَاجَنَ ڪَارُڻَ سُجَ، مَرُّ قَبُولِي سُسُئِي،
اَنَدَرِ جَنِينِ اُجَ، پَاڻِي اُجِيو اُنَ ڪِي. (ص: ۹۹)

عشق به عجيب چيز آهي! حقيقي عشق جو پنڌ نسورو ئي سڃ آهي، پر عاشق ساڄن ڪارڻ سڃ قبول ڪن ٿا، جن جي اندر ۾ عشق لاءِ اڃ آهي تن لاءِ پاڻي کي به اڃ آهي.

جانب ته انسان کي ساهه کان به ويجهو آهي، پرين ٻئي ڪنهن هنڌ لڪل نه آهي، پنهنجي اندر ۾ ئي موجود آهي. رڳو ساڻس پريت نٻاهڻي آهي، حقيقي عشق جي گس ۾ پاڻ وساري هلڻو آهي، سپرين ڏانهن ويندي، عاجزي کي اڳيان ڪرڻو آهي.

دُوسِئُ ڏَنائِيِنِ دِلِ سِيِنِ، وِرْجِي نِه وِهي،
لَانِجِي لَڪَ، لَطِيْفُ چَئِي، پَهَئِن مَنَجِهَ پَهِي،
سَنَدِي نِيَنُهَن نِهِي، ڪِي سَرَفَرَاؤُ سُسُئِي. (ص: ۱۱۶)

روحاني گس ۾ مرشد جون اکيون ئي سچي سالڪ جي رهنمائي ڪن ٿيون، چاڪاڻ ته طالب بي نور آهي، سڌ ڪجي ته سڄڻ کي ڪجي، هلجي ته به ڏانهن هلاجي.